

Στις 16 Αυγούστου 1943, στις όχθες του ποταμού Αραχθου, διαπράχθηκε μια από τις μεγαλύτερες σφαγές αμάχων στην ιστορία της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα. Οι άντρες της Βέρμαχτ εισέβαλαν στο χωριό Κομμένο και επί ώρες σκότωναν, βίαζαν, έκαιγαν και κατέστρεφαν ό,τι υπήρχε στο διάβα τους. Οταν αποχώρησαν είχαν αφήσει πίσω τους 317 νεκρούς, μεταξύ των οποίων 97 νήπια και παιδιά μέχρι 15 χρονών και 119 γυναίκες.

Στις 16 Αυγούστου 2020, ο δήμαρχος Ιωαννιτών Μωυσής Ελισάφ μίλησε στην εκδήλωση μνήμης του μαρτυρικού χωριού. Την ομιλία του αναδημοσίευσαν στις 26.8.2020 «ΤΑ ΝΕΑ».

Επιφορτίστηκα με τη μεγάλη τιμή να είμαι ο ομιλητής σ' αυτή την ετήσια εκδήλωση του μαρτυρικού σας χωριού. Το χρέος μου συνεπώς σήμερα είναι να επαναφέρω τη φρίκη της 16ης Αυγούστου του 1943. Να αφηγηθώ πώς μια ομάδα Γερμανών με βαρύ οπλισμό υπό τις διαταγές ενός Γ. Ζάλμιγκερ έφτασαν στο μαρτυρικό τούτο χωριό και επί εννέα ώρες σκότωναν, βίαζαν, έκαιγαν, κατέστρεφαν.

Και όταν αποκαμωμένοι αποχώρησαν, αφού καλόφαγαν, άφησαν πίσω τους 317 νεκρούς, μεταξύ των οποίων 97 νήπια και παιδιά ως 15 ετών και 119 γυναίκες. Και επιστρατεύοντας την αμφίσημη, αλλά και αμφίβολης αξιοπιστίας δυνατότητα του λόγου, να αναπαραστήσω τη φρίκη. Εγχείρημα αναγκαίο, αλλά δύσκολο ως ακατόρθωτο.

Κρατώ όμως από τη φρίκη εκείνης της ημέρας μόνο δύο κορυφαίες στιγμές: Εφτά μηνών βρέφος κάηκε με βενζίνη που τέθηκε με βαμβάκι στο βελούδινο στόμα του και ετοιμόγεννη κοπέλα βρέθηκε σφαγμένη και ξεκοιλιασμένη με το έμβρυο νεκρό πεταμένο δίπλα της. Σταματώ.

Ο «γενναίος» αυτός στρατιώτης του Χίτλερ (Χ. Ντόνατ), 20χρονος τότε, αργότερα στη μεταπολεμική Γερμανία έγινε δάσκαλος και αργότερα διευθυντής σχολείου, για να διδάξει και πάλι προφανώς Γκαίτε και Σίλλερ. Εκτελούσε, λέει, διαταγές. Εκτελούσε διαταγές, και αυτός, ως εκτελεστικό όργανο, κάτι, ας πούμε σαν πλήκτρο του πιάνου, εφήρμοσε με αξιοζήλευτη ακρίβεια την εντολή. Και ως εδώ τερματιζόταν η ευθύνη του.

Είναι, όμως έτσι;

Με στόχο να προσεγγίσω ακριβώς το αντίθετο, θα ακολουθήσω άλλον δρόμο: Γυρνώντας προς τα πίσω με αφορμή την επέτειο δεν θα σταθώ επίμονα μόνο στο «πώς έγινε το γεγονός». Από την ιατρική που διακονώ για περισσότερο από 30 χρόνια, γνωρίζω πως οι περισσότερες ασθένειες δεν εμφανίζονται με τη διάγνωσή

Phoca PDF

τους. Επωάζονται αθόρυβα σε πολύ παλαιότερους καιρούς. Η 16η Αυγούστου του 1943 δεν ήταν ένα γεγονός ουρανοκατέβατο.

Ηταν η μαύρη συνέπεια μιας ακόμη πιο μαύρης αιτίας. Συνεπώς θα ακολουθήσω τον δρόμο με στόχο να προσεγγίσω το «γιατί συντελέστηκε αυτό το τερατούργημα». Ποιο σύστημα προηγήθηκε μέσα στο οποίο επωάστηκε το αβγό τούτου του φιδιού, που έκοψε το νήμα της ζωής ακόμη και σε μωρά παιδιά. Η 16η Αυγούστου του 1943 ήταν ημέρα παραφροσύνης για το μαρτυρικό χωριό του Κομμένου.

Το κακό όμως ερχόταν από πολύ μακριά.

Από την οπτική αυτή μπορούμε άφοβα να υποστηρίξουμε ότι η μοίρα του μαρτυρικού Κομμένου γράφτηκε στις εκλογές που έγιναν τις 5 Μαρτίου του 1933 στη Γερμανία. Οταν ο Χίτλερ έλαβε ποσοστό 43,9%. Ποιοι ήταν εκείνοι που δεν είδαν ότι πίσω από το ιδεαλιστικό μακιγιάζ του νεο-μεσσία υποκρύπτονταν η πιο ωμή βαρβαρότητα ενός παρανοϊκού δικτάτορα και με τη θέλησή τους τον προώθησαν στον εξώστη της απόλυτης εξουσίας; Πέντε μόλις χρόνια αργότερα ο μεγάλος γερμανός συγγραφέας Τόμας Μαν θα αναρωτηθεί δημόσια:

«Τι έχουν άραγε οι συμπατριώτες μου κατά νου όταν ποντάρουν ό,τι έχουν και δεν έχουν προκειμένου να βοηθήσουν αυτό το φαύλο, αιμοσταγές, ηθικά τυφλό, περιφρονητέο και οικουμενικά καταδικαστέο καθεστώς να φτάσει στη νίκη - μια νίκη που, ακόμα και αν μια μέρα κατακτιόταν, δεν θα γινόταν σε καμιά περίπτωση ανεκτή, μια νίκη που δεν θα ήταν δυνατόν να διατηρηθεί, που δεν θα επέτρεπε ποτέ στην Ευρώπη, αλλά και ούτε στην ίδια τη Γερμανία να βρει γαλήνη»... Και λίγο παρακάτω: *«Ποια στρεβλή έννοια αφοσίωσης, ποια διεστραμμένη έννοια φιλοτιμίας υπαγόρευσε στον λαό να τοποθετήσει τόσο τυχάρπαστες ασημαντότητες σε ένα βάθρο τέτοιου μεγαλείου;».*

Και όμως στις 5 Μαρτίου του 1933 ο πολιτικός χάρτης της Γερμανίας βάφτηκε «καφετί», το χρώμα των εθνικοσοσιαλιστών. Η πόρτα της αβύσσου άνοιξε. Οι δαίμονες ήταν ήδη στη σκηνή και η πορεία προς την παγκόσμια καταστροφή άρχιζε τον ίδιο μήνα. Τι ακριβώς ήταν ο εθνικοσοσιαλισμός των Ναζί; Χωρίς αμφιβολία το απεχθέστερο καθεστώς. Που, όμως, γεννήθηκε μεσούντος του Μεσοπολέμου, από τα σπλάγχνα της δημοκρατίας. Για να καταλήξει ο εθνικοσοσιαλισμός, ο πλέον «διάσημος» μητροκτόνος.

Ποιος ήταν αυτός ο λαός; Σε νεότερες έρευνες διαβάζουμε: *«Το κλειδί της δύναμης και του δυναμισμού του Γ' Ράιχ ήταν η δημοτικότητα του Χίτλερ στην πολυπληθέστερη ελίτ των διανοουμένων. Στους ανθρώπους με πανεπιστημιακά διπλώματα που είναι τόσο σημαντικοί για την ομαλή λειτουργία ενός σύγχρονου κράτους».* Να θυμίσουμε μόνο ως παράδειγμα την περίπτωση του μεγάλου γερμανού φιλοσόφου Μάρτιν Χάιντεγκερ, ο οποίος υπηρέτησε ως πρύτανης το φασιστικό καθεστώς, καθώς και τον διάσημο γερμανό ψυχίατρο Γιουνγκ, ο οποίος μιλώντας για τον Χίτλερ είπε: *«Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι ο Χίτλερ ανήκει στην κατηγορία των αληθινών μυστών - θεραπευτών... Είναι ένα είδος πνευματικού μέντιουμ, ένας ημίθεος ή, ακόμη καλύτερα, ένας μύθος».* Σε κάτι παρόμοιο στηριγμένος ο Γιόζεφ Γκέμπελς, η πιο διεφθαρμένη μεγαλοφυΐα του πολιτικού

Phoca PDF

μάρκετινγκ του 20ού αι., εισήγαγε την πολιτική θρησκεία ενός νέου μεσσιανισμού και «πούλησε» τον Χίτλερ στον γερμανικό λαό σαν τον θαυμαστό γιο του Μεσσία.

Και ιδού τα έργα της... «ανόρθωσης» των πρώτων ημερών: Το Ράιχσταγκ αυτοκαταργείται και με νόμο παραχωρεί την πλήρη εξουσία στον Χίτλερ. Αμέσως διαλύονται τα συνδικάτα, καταργούνται τα γερμανικά κρατίδια και απαγορεύεται η λειτουργία των κομμάτων εκτός του Εθνικοσοσιαλιστικού. Με απόφαση του Γκέμπελς, αλλά και τη συμμετοχή της Ενωσης Φοιτητών, ρίχνονται στην πυρά 20.000 έργα ποιητών και φιλοσόφων. Ο Χάινριχ Χάινε, τα έργα του οποίου ρίχτηκαν επίσης στην πυρά, προφητικά δήλωνε πριν από 100 χρόνια: *«Εκεί όπου καίγονται βιβλία καίγονται και άνθρωποι».*

Βέβαια, δεν έκανε μόνον αυτά: Οταν ανέλαβε καγκελάριος ο Χίτλερ στη Γερμανία υπήρχαν περισσότεροι από 6.000.000 άνεργοι. Και, παρά τις απαγορευτικές διατάξεις των συμφωνιών με τους νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, έδωσε βίαιη ώθηση στον στρατιωτικό επανεξοπλισμό σε βαθμό που τον Αύγουστο του 1939 οι καταγεγραμμένοι άνεργοι να είναι μόλις 34.000. Εν τω μεταξύ κατέστησε τη Γερμανία την πρώτη αξιόμαχη δύναμη. Ωστε, τώρα να μπορεί να προωθεί την ανάγκη διεύρυνσης του ζωτικού χώρου.

«*Είναι τόσο παράλογο να επιθυμείς»,* έλεγε πολύ πριν ο Νίτσε, *«η δύναμη να συμπεριφερθεί σαν αδυναμία, όσο και η αδυναμία να συμπεριφερθεί σαν δύναμη».* Πράγματι ο Νίτσε δικαιώνεται: Η νεοαποκτηθείσα δύναμη συμπεριφέρεται σαν δύναμη. Και το μακρύ και αποτρόπαιο χέρι της φτάνει ως το Κομμένο. Και σφραγίζει και τη μοίρα της άτυχης νύφης του Κομμένου που σφάχτηκε πριν προλάβει να βγάλει το νυφικό της, καθώς και του αγέννητου αγγελουδιού που γνώρισε τη θηριωδία των ξανθών απογόνων του Γκαίτε και του Μπετόβεν, πριν ακόμη γεννηθεί.

Να όμως εδώ που προκύπτει ένα άλλο αμείλικτο ερώτημα: Πράγματι, ο Χίτλερ, όντας απόλυτος άρχων, με λαϊκή μάλιστα εξουσιοδότηση, διέτασσε ό,τι ήθελε. Ο γερμανικός λαός και ειδικότερα οι γερμανοί στρατιώτες γιατί εκτελούσαν τα πάντα; Και πού ακριβώς τελείωναν τα όρια της εντολής και άρα και της ευθύνης, και πού τα όρια της εκτέλεσης; Αλλά κι ακόμη βαθύτερα: Πώς προέκυψε ο ίδιος ο Χίτλερ και μάλιστα με ισχυρή πλειοψηφία;

Και καλά, για τους πιλότους της γερμανικής αεροπορίας ή και της Δρέσδης από την άλλη πλευρά, η ατομική ευθύνη τελείωνε στο πάτημα ενός κουμπιού. Και δεν έβλεπαν την τυφλή καταστροφή και την ακαριαία απανθράκωση δεκάδων χιλιάδων αθώων. Για τον «γενναίο», όμως, εκείνο στρατιώτη του Χίτλερ (Χ. Ντόνατ), που απολάμβανε να καίει μωρά στο Κομμένο, μπορούμε να πούμε ότι και εκείνος εκτελούσε διαταγές;

Οχι, και βέβαια ένα εκατομμύριο όχι. Εκείνος την ώρα αυτή απελευθέρωνε όλα τα άγρια ένστικτά του θηρίου που πολλοί κρύβουν βαθιά στο υπέδαφος του είναι τους. Και όταν αποδεσμευτούν από την ατομική ευθύνη και χωρίς το δίδυμο της κοινωνικής ισορροπίας που μας κληροδότησαν οι πρόγονοί μας, ήτοι τη «δίκη» και την «αιδώ», γίνονται θηρία. Το άπαξ πολιτισμένος, εσαεί πολιτισμένος δεν ισχύει

Phoca PDF

πλέον.

Και όταν οι κοινωνικές ορίζουσες αλλάζουν, ο χτεσινός φοιτητής μπορεί να γίνει σφαγέας και στη συνέχεια δάσκαλος και αργότερα διευθυντής σχολείου. Να ένα χρήσιμο μάθημα που μπορούμε να αντλήσουμε από την Ιστορία. Ο παρανοϊκός δικτάτορας ήταν ο μέγας υπεύθυνος. Και, δυστυχώς πολύ αργότερα, πλήρωσε με 200 λίτρα βενζίνη για να εξαφανίσει το κορμί του. Ο σφαγέας όμως του Κομμένου έγινε δάσκαλος. Και στην πρώτη αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών μπορεί να γίνει και πάλι θηρίο. Δεν αρκεί συνεπώς η κατακραυγή «ποτέ πια». Απαιτείται και η πρόληψη εκείνων των μεταβολών που καθοδηγούν ακόμη και έναν λαό *«να τοποθετεί τόσο τυχάρπαστες ασημαντότητες σε ένα βάθρο τέτοιου μεγαλείου»* για να θυμηθούμε τον Τόμας Μαν.

Διανύουμε μια εποχή ραγδαίων και επικίνδυνων αλλαγών, στον καλπασμό των οποίων διατρέχουμε τον κίνδυνο να χάσουμε τελείως την κατεύθυνση που οφείλουμε να ακολουθήσουμε. Σήμερα η μνήμη, το δεύτερο πρόσωπο του Ιανού, γίνεται επιτακτικό καθήκον. Ελλειψη μνήμης σημαίνει παστερίωση του παρόντος, αλλά και του μέλλοντος. Το καθήκον μας, συνεπώς, στον ανεμοστρόβιλο που διανύουμε είναι να διασώζουμε το ουσιώδες του χτες.

Και ποιο είναι το ουσιώδες, είναι προφανές: Η δημοκρατία είναι το μόνο πολίτευμα που σέβεται το δικαίωμα στη ζωή. Και το δικαίωμα στην ελευθερία. Σεβόμενη δε το δικαίωμα της ελευθερίας σε όλους, σέβεται ακόμη και εκείνους που την αμφισβητούν. Αυτή είναι η δύναμή της. Αλλά αυτή είναι και η αδυναμία της. Αυτή είναι και η Κερκόπορτά της. Και από αυτήν πέρασε κι ανέβηκε στον εξώστη της απόλυτης εξουσίας ο Χίτλερ. Και άνοιξε την αυλαία της φρίκης. Στον απόηχο της οποίας μαρτύρησε και το Κομμένο.

Εχουν περάσει περισσότερα από δύο χιλιάδες χρόνια που ο Αριστοτέλης διεμήνυε*: «Η απόλυτη εξουσία, το να κάνει δηλαδή κανείς ό,τι του αρέσει, δεν έχει τη δυνατότητα να συγκρατεί το κακό που κλείνει μέσα του κάθε άνθρωπος*» (Πολιτικά 1318, b 35), αλλά και ο Πλούταρχος αργότερα επαναλάμβανε: *«Οποιος έχει τη δυνατότητα να κάνει ό,τι θέλει, ο μέγιστος κίνδυνος είναι να κάνει αυτά που δεν πρέπει».* Και, τέλος, ο Μοντεσκιέ πολύ αργότερα προειδοποιούσε ότι *«κάθε άνθρωπος που διαχειρίζεται την εξουσία ρέπει προς την κατάχρησή της»*. Στο τρίπτυχο αυτών των επισημάνσεων, γεννήθηκε η δημοκρατία, ως το μόνο καθεστώς που μπορεί με τονδημόσιο έλεγχο να εμποδίσει τις εκτροπές.

Ο 20ός αιώνας ήταν ο αιώνας της πιο μεγάλης αντίφασης: Από τη μια σημαδεύτηκε από την αέναη λεγόμενη «πρόοδο», από την άλλη σφραγίστηκε από το πλέον βάρβαρο αλληλοφάγωμα. Μόνο αν κατανοήσουμε σε βάθος τις σκοτεινές δυνάμεις που οδήγησαν στην κορύφωση το μίσος του ανθρώπου ενάντια στον ίδιο τον άνθρωπο, δυνάμεις που βράζουν πάντα μέσα μας, μόνο τότε μπορεί να αποκλείσουμε από το μέλλον, έναν άλλο αιώνα μίσους και συγκρούσεων που μπορεί να ακολουθήσει. Και μάλιστα ακόμη φονικότερου, καθώς στο μεταξύ η τεχνογνωσία συνεχώς ανακαλύπτει νέα όπλα μαζικού αφανισμού.

Τη μεγαλύτερη ευθύνη για την έκρηξη του μίσους κατά τον 20ό αιώνα τη φέρουν οι

Phoca PDF

ολοκληρωτισμοί. Οι οποίοι, όμως, μην το ξεχνούμε, κυρίως αναδείχτηκαν με τη συνευθύνη των λαών τους. Το χρέος μας σήμερα είναι ακριβώς αυτό: να θωρακίζουμε τη δημοκρατία εμείς οι ίδιοι με τις επιλογές μας. Η ευθύνη, τώρα, πέφτει και στις πλάτες μας. Η ελευθερία ούτε κερδίζεται ούτε χαρίζεται. Οικοδομείται από τους ίδιους τους πολίτες. Και η προστασία της είναι το ύψιστο δικαίωμα, αλλά και το ύψιστο χρέος των πολιτών. Σε κάθε περίπτωση που οι πολίτες απεμπολούν το χρέος αυτό, που σημαίνει ότι γίνονται πρόβατα, τότε οι τσοπάνηδες θα εμφανιστούν.

Και στη συνέχεια και οι λύκοι. Και η θηριωδία του Κομμένου θα είναι μπροστά μας.

ΠΗΓΗ: ιστοσελίδα TANEA.gr, 26.8.2020

Phoca PDF